

A. Το στρατόπεδο - φυλακή της Γυάρου

1. Χρήση του (οι κρατούμενοι)
2. Οι κτηριακές εγκαταστάσεις
3. Διάρκεια λειτουργίας του

B. Στρατόπεδο συγκέντρωσης (ορισμός)

Γ. Μακρόνησος

1. Γεωγραφικά δεδομένα
2. Ιστορία (παλιότερη και σύγχρονη)
3. Α. Φραγκιά : **Λοιμός** (αποσπάσματα)
4. Οργανισμός Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου

Δ. Το Μακρονήσι (από Internet)

<http://eyploia.aigaiο-net.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=546>

Το στρατόπεδο - φυλακή της Γυάρου

Η Γυάρος, το μικρό αυτό νησί των Κυκλάδων ήταν κατά την αρχαιότητα κατοικημένο, αλλά οι κάτοικοί του το εγκατέλειψαν για να αποφύγουν (κατά τον Πλίνιο) τις επιθέσεις τεραστίων ποντικών. Χρησιμοποιήθηκε σαν τόπος εξορίας από τους Ρωμαίους και τους Βυζαντινούς. Και πρόσκαιρα και για λίγους μήνες ως στρατόπεδο **ανεπιθύμητων οπλιτών** από το ελληνικό κράτος (1922) και Ιταλών αιχμαλώτων από τους Γερμανούς (1943). Να σημειωθεί ότι η κυβέρνηση Μεταξά είχε επιλέξει τη Γυάρο ως τόπο εξορίας, αλλά η υγειονομική επιτροπή που, με εντολή της, επισκέφθηκε το νησί το έκρινε ακατάλληλο. Ό, τι όμως έκρινε ακατάλληλο η δικτατορία το βρήκε κατάλληλο η κοινοβουλευτική κυβέρνηση Σοφούλη και ο Άγγλος οργανωτής των φυλακών Γουίκαμ και το 1947 μεταφέρθηκαν εκεί περίπου 14.500 πολιτικοί κρατούμενοι, οι οποίοι με καταναγκαστική εργασία άρχισαν να χτίζουν το κτίριο των φυλακών, που έμεινε ημιτελές ως το 1951, όταν η κυβέρνηση Πλαστήρα κατήργησε τη Γυάρο ως τόπο εξορίας και κράτησης. Συνολικά από το νησί πέρασαν μεταξύ 1947 και 1950 18.000 κρατούμενοι. Το 1949 υπήρχαν 8.111 κατά τον Ν. Αλιβιζάτος, που ζούσαν κυρίως σε σκηνές, γιατί το κτίριο των φυλακών χωρούσε περί τους χίλιους. Τελικά η κατασκευή του ολοκληρώθηκε από την κυβέρνηση Παπάγου, η όλη δε υπόθεση αποτέλεσε μέγα οικονομικό σκάνδαλο αφού στοίχισε 10.700.000.000 δραχμές (713.000 δολάρια) χωρίς ουσιαστικά να πληρωθούν ημερομίσθια!

Η δικτατορία των συνταγματαρχών επαναχρησιμοποίησε τη Γυάρο από τον πρώτο ήδη μήνα. Στις 28.4.67 μεταφέρθηκαν εκεί οι πρώτοι 6.118 κρατούμενοι, οι οποίοι έφθασαν συνολικά τις 7.500. από αυτούς 1.000 έμεναν στο κτίριο των φυλακών και οι υπόλοιποι σε σκηνές. Για πρώτη φορά στη Γυάρο κρατήθηκαν και 240 γυναίκες, που μεταφέρθηκαν εκεί από τις φυλακές Αλικαρνασσού. Οι κρατούμενοι ζούσαν σε συνθήκες πειθαρχημένης διαβίωσης, που δεν διέφεραν ουσιαστικά από τη διαβίωση των φυλακισμένων, μολονότι κανείς τους δεν είχε καμιά καταδικαστική απόφαση δικαστηρίου εις βάρος του. Μολονότι κατά τη διάρκεια της κράτησής τους δεν σημειώθηκαν οι βιαιοπραγίες και οι βασανισμοί της περιόδου του εμφύλιου Πολέμου, οι κρατούμενοι υπέφεραν από τη στενότητα του χώρου, την έλλειψη νερού και το κακό σιτηρέσιο. Η διεθνής κατακραυγή αλλά και η απόπειρα της χούντας να προχωρήσει σε κάποιον επιφανειακό εκδημοκρατισμό του καθεστώτος της, την οδήγησαν το καλοκαίρι του 1973 στην κατάργηση του στρατοπέδου και την απόλυση των κρατουμένων. Η ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη είχε συνέπεια να χρησιμοποιηθεί και πάλι η Γυάρος σαν φυλακή για 44 πολιτικούς κρατούμενους, από τον Φεβρουάριο του 1974 και ως την πτώση της χούντας.

Στρατόπεδο συγκέντρωσης

Το **στρατόπεδο συγκέντρωσης** ή **στρατόπεδο κράτησης** είναι τόπος όπου κρατείται μεγάλος αριθμός ανθρώπων, που εγκλείεται συχνά χωρίς δίκη και με συνοπτικές διαδικασίες. Οι κρατούμενοι συνήθως έχουν κοινή εθνική ή θρησκευτική ταυτότητα ή πολιτικά πιστεύω. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, αν και γνωστά σαν μέθοδος από τα παλιά χρόνια, εμφανίστηκαν οργανωμένα προς τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν η Βρετανική Αυτοκρατορία λειτούργησε τέτοια στρατόπεδα κατά τον Πόλεμο των Μπόερ. Τα πιο γνωστά στρατόπεδα είναι αυτά που οργάνωσαν οι Ναζί

κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου με σκοπό κυρίως την φυσική εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης.

Μακρόνησος

Η **Μακρόνησος** ή «Μακρονήσι» ή κατά τους αρχαίους χρόνους «Ελένη» ή όπως την αναφέρει ο Στράβων «Κρανάη» είναι νησί του Αιγαίου πελάγους και βρίσκεται κοντά στις ακτές της Αττικής, απέναντι από το Λαύριο. Είναι το δυτικότερο νησί των Κυκλάδων και διοικητικά υπάγεται στη νήσο Κέα (Τζια). Έχει επίμηκες σχήμα (3 τ.χμ από Β. προς Ν. και πλάτος περίπου 500 μ.), η έκτασή της είναι περίπου 18 τ.χλμ. και το έδαφός της είναι χαμηλό, με μικρούς λόφους, ξηρό και βραχώδες. Η ψηλότερη κορυφή (281μ.) είναι στο βόρειο άκρο καλούμενη Τρυπητή επειδή υπάρχει φυσική σήραγγα από Α. προς Δ. Έχει 28 χμ. μήκος ακτών, που σχηματίζουν τρεις όρμους τους Αγκάλιαστρο, Γερολυμνιώνα και Μαυριά. Μεταξύ των δύο τελευταίων και στη τοποθεσία Καταζυγιά υπάρχει μεγάλο φυσικό σπήλαιο. Στο νησί υπάρχουν λίγες πηγές που συχνά στερεύουν. Σήμερα η Μακρόνησος είναι ακατοίκητη, αν και παρουσιάζει περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα μελισσοκομίας (από κατοίκους του Λαυρίου) καθώς και παράλιας ερασιτεχνικής αλιείας, ιδιαίτερα υποβρύχιας, όταν και εφόσον καιρικές συνθήκες την επιτρέπουν.

Ιστορία

Στους αρχαίους χρόνους η νήσος έφερε το όνομα «Ελένη» ή «Ελένη νήσος» επειδή κατά την ελληνική μυθολογία όταν την ωραία Ελένη απήγαγε ο Πάρις στη Τροία ή στην επιστροφή από εκεί με τον Μενέλαο, εκείνη αποβιβάστηκε στη νήσο αυτή. Ο Στράβων μόνο την αναφέρει επίσης και «Κρανάη», παίρνοντας το όνομά της από την κόρη του Κραναού, βασιλιά της Αθήνας. Στο νησί υπάρχει εγκατάσταση της νεότερης νεολιθικής περιόδου (5η Χιλιετία π.Χ.) Έχουν βρεθεί αρχαία ερείπια, τεμάχια κίωνων και κρηπιδώματα μεγάλου αρχαίου κτίσματος. Εκτός αυτών στο νησί υπάρχουν δύο μικροί ναΐσκοι, του Αγίου Γεωργίου και της Θεοτόκου, που κτίστηκαν πάνω σε θεμέλια αρχαίων κτιρίων (πιθανώς αρχαίων ναών). Κατά τη διάρκεια του Βαλκανικού πολέμου (1912- 1912) στη Μακρόνησο είχε μεταφερθεί μεγάλος αριθμός Τούρκων αιχμαλώτων, που έζησαν εκεί μέχρι της υπογραφής ειρήνης οπότε και μετακινήθηκαν στη Τουρκία.

Από τον Απρίλιο του 1947 η Μακρόνησος και στη διάρκεια του εμφυλίου χρησιμοποιήθηκε ως στρατόπεδο συγκέντρωσης «εθνικής αναμόρφωσης» για χιλιάδες κομμουνιστές, πολιτικούς κρατούμενους και λιποτάκτες στρατιώτες. Τον Οκτώβριο του 1949 ιδρύθηκε ο αυτόνομος Οργανισμός Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου με τα γνωστά αρχικά «Ο.Α.Μ.» που όμως σε πολύ μικρό σχετικά χρονικό διάστημα, μετά την επίσκεψη στο νησί της Βασίλισσας Φρειδερίκης, διαλύθηκε. Εξ αυτών των λόγων, το νησί κρίθηκε με απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη, μνημείο της εποχής του εμφυλίου, οπότε σήμερα νησί και κτίσματα των επιμέρους στρατοπέδων σε αυτό προστατεύονται από παρεμβάσεις. Ο επίσημος δικτυακός τόπος του δήμου Κέας, περιγράφει την ιστορία του κολαστηρίου ως εξής:

"Το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου ακολουθεί η αρχή του εμφυλίου πολέμου. Η Μακρόνησος αποτελεί μία από τις μελανότερες σελίδες της ιστορίας του. Το 1947 εξορίζονται εκεί όλοι οι νεοσύλλεκτοι στρατιώτες με "ύποπτα φρονήματα", επανδρώνοντας τρία ειδικά τάγματα οπλιτών. Το 1948 δημιουργείται το 4ο τάγμα στο

οποίο μεταφέρονται οι πολιτικοί εξόριστοι. Σαν "κολυμπήθρα του Σιλβάμ" όπως ονόμαζαν το Μακρονήσι, ο τρόμος και τα βασανιστήρια ήταν η μέθοδος για ιδεολογική αναβάπτιση η οποία θα δηλωνόταν με την δήλωση μετάνοιας. Έλληνες βασάνιζαν Έλληνες. Σε σκηνές ενός ατόμου ζούσαν τρεις. Οι δοκιμασίες πολλές και κυρίως αυτή ως δίψας. Όταν δεν μπορούσε να φτάσει το καϊκι που μετέφερε νερό, τους έδιναν αλμυρό μπακαλιάρο... Απειλές, ατομικοί και ομαδικοί βασανισμοί βρίσκονταν στο καθημερινό πρόγραμμα με σκοπό να σκύσουν το κεφάλι, να καμφθεί το ηθικό. Όσοι δεν υπέγραφαν δήλωση μετάνοιας μεταφέρονταν στην χαράδρα του Α' ΕΤΟ κι από εκεί περνούσαν στρατοδικείο. Όσοι υπέγραφαν, για να αποδείξουν την ανάνηψή τους, τους έβαζαν πέτρες στα χέρια και τους διέταζαν να λιθοβολήσουν τους αμετανόητους. Αυτούς που λίγο πριν μοιράζονταν της ίδιες φοβίες."

Η ιστορία της Μακρονήσου στη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο έχει αποδοθεί - μεταξύ άλλων- μέσα από δύο σπουδαία έργα, τον «Λοιμό» του Ανδρέα Φραγκιά (1972, Κέδρος) και την κινηματογραφική του μεταφορά από τον Παντελή Βούλγαρη στο «Happy Day» (1976, βραβεία: Καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας και μουσικής στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης 1976).

Οργανισμός Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου

Η Μακρόνησος αναγορεύτηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης με εισήγηση του Γ.Ε.Σ προς το υπουργείο Στρατιωτικών στις 19/2/47. Η εισήγηση εγκρίθηκε στις 3/4/47 και οι πρώτοι σκαπανείς - αριστεροί στρατιώτες δίχως όπλα - έφτασαν στη Μακρόνησο στις 26/5/47. Η Μακρόνησος δεν ήταν ένας απλός τόπος εξορίας. Ήταν ένα οργανωμένο σύστημα εξόντωσης. Ήταν μια μελετημένη καταπιεστική και ψυχολογική μάχη, που δινόταν καθημερινά ενάντια στη συνείδηση και αξιοπρέπεια όλων, ενάντια στην αντοχή του ανθρώπου. Ένα σύστημα «Αναμόρφωσης» για όλα τ' αγύριστα κεφάλια, προκειμένου ν' αναβαπτιστούν και ν' αλλάξουν τα φρονήματά τους, τις ιδέες τους, τα ιδανικά τους.

Ο τρόπος λειτουργίας του στρατοπέδου καθορίστηκε με την ψήφιση και την εφαρμογή στη συνέχεια του Ο.Α.Μ (Οργανισμός Αναμορφώσεως ή Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου), 1949. Έως τότε η Μακρόνησος δεν υπάκουε σε κανένα νομικό καθεστώς, ενώ είχαν προηγηθεί: Το ΝΔ 329/18.8.1947 (καθεστώς πειθαρχημένης διαβίωσης). Ο ΑΝ 511/31.12.1947 (σχετικά με τα στρατόπεδα συγκέντρωσης). Το ΝΔ 687/7.5.1948 (σχετικά με την επ' αόριστον παράταση του χρόνου εκτόπισης). Μετά την ήττα του Δ.Σ.Ε θα δημιουργήθηκε το καθεστώς υπαγωγής και των πολιτικών κρατουμένων στα τάγματα. Έτσι, ενώ ο Εμφύλιος πόλεμος έχει λήξει πια, στα πλαίσια εφαρμογής του Ο.Α.Μ μεταφέρονται στη Μακρόνησο ακόμα πολίτες προς «αναμόρφωση». Μεταξύ των κατηγοριών των εγκλείστων υπό «αναμόρφωση» υπάρχουν αξιωματικοί του ΕΛΑΣ, υπόδικοι πολιτικοί κρατούμενοι, ανήλικοι πολιτικοί κατάδικοι, εξόριστες γυναίκες απ' το Τρίκερι, προληπτικά συλληφθέντες πολίτες κ.ά. Σκοπός του Ο.Α.Μ είναι: « η διά της διαφωτίσεως και διαπαιδαγωγήσεως αναμόρφωσις των εις αυτό υπό του Κράτους παραπεμπομένων ατόμων συμφώνως ταις διατάξεσι του παρόντος Ψηφίσματος». Μερικές από τις βασικές διατάξεις του κανονισμού: Εις την δικαιοδοσίαν του Οργανισμού τούτου υπάγονται από της ισχύος του παρόντος: α) Οι στρατιωτικοί εν γένει πλην μονίμων, δι' ους κρίνεται επιβεβλημένη η παραπομπή εις τον Οργανισμόν προς αναμόρφωσιν. β) Οι υπό των Επιτροπών Ασφαλείας του Κράτους, βάσει της κειμένης νομοθεσίας, εκτοπιζόμενοι ως επικίνδunami διά το εθνικόν καθεστώς. γ) Οι υπό των στρατιωτικών αρχών συλλαμβανόμενοι ως ύποπτοι πράξεων στρεφομένων κατά της ασφαλείας των στρατιωτικών τμημάτων, εφόσον ήθελον παραπεμφθή εις

τον Οργανισμόν δι' αποφάσεως των Επιτροπών Ασφαλείας του τόπου της συλλήψεως, δ) Οι αυθορμήτως παρουσιαζόμενοι ή συλλαμβανόμενοι συμμορίται, εφ' όσον κρίνονται παραπεμπτέοι υπό των στρατιωτικών αρχών και ε) Οι δυνάμει του παρόντος ψηφίσματος παραπεμπόμενοι εις τον Οργανισμόν κατάδικοι και υπόδικοι. Ως αποκορύφωμά των όσων συνέβησαν στο νησί αυτό του μαρτυρίου θεωρείται η σφαγή των 300 σκαπανέων του Α' Τάγματος ένα έγκλημα για το οποίο αν και έχουν γραφτεί πολλά μέχρι σήμερα δεν αποδόθηκε ποτέ δικαιοσύνη.